

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

รถสามล้อรับจ้างแรงคน ซึ่งคนไทยโดยทั่วไปเรียกขานกันว่า "สามล้อถีบ" หรือ "สามล้อ" นั้นถือว่าเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นโดยฝีมือคนไทยอย่างแท้จริงที่นายเลื่อน พงษ์โสภณได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 รถสามล้อเป็นพาหนะที่นำมาใช้จนเป็นของคู่บ้านคู่เมืองเชียงใหม่มาตั้งแต่ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ในบางช่วงระยะเวลาจะได้รับความนิยมเป็นอันมาก เช่นในช่วงปี พ.ศ. 2495 - 2499 ทางราชการให้มีการจดทะเบียนได้ไม่เกิน 1,500 คัน และได้เพิ่มจำนวนการจดทะเบียนสูงสุดถึง 3,700 คัน ในปี พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นยุคที่ราคาน้ำมันแพงเป็นต้น

รถสามล้อเป็นพาหนะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับคนเชียงใหม่มาโดยตลอดจนถึงช่วงปี พ.ศ. 2520 ทั้งนี้เนื่องจากรถสามล้อมีความคล่องตัวและสะดวกสบายเปรียบเสมือนรถแท็กซี่รับจ้างคนโดยสารแบบเป็นการเฉพาะตัว และนำส่งไปยังเป้าหมายโดยตรง อย่างไรก็ตามความนิยมของคนเชียงใหม่ในการใช้บริการรถสามล้อก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนชนิดของยานพาหนะที่ใช้เครื่องยนต์ได้เข้ามาเป็นคู่แข่งของรถสามล้อโดยตรง ยกตัวอย่างเช่นในปี พ.ศ. 2503 ได้มีการนำรถสามล้อเครื่องเข้ามาในเมืองเชียงใหม่ประมาณ 100 คัน มีผลทำให้กิจการให้บริการเช่ารถสามล้อต้องลดค่าเช่าจากวันละ 8-10 บาท ลงมาเหลือเพียงวันละ 4-5 บาท จึงเป็นแรงจูงใจให้คนขับขี่สามล้อสามารถแข่งขันกับรถสามล้อเครื่องได้ตามสมควร

ปัจจัยที่ทำให้รถสามล้อยังคงรักษาปริมาณและการให้บริการอยู่ได้อย่างเหนียวแน่นในสถานการณ์ของการมีรถสามล้อเครื่องและรถยนต์สองแถวเข้ามาเป็นคู่แข่งและสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงมีอยู่ 3 ประการ คือ

1. ความคล่องตัวของผู้โดยสาร เพราะรถสามล้อสามารถรับส่งผู้โดยสารไปสู่ที่หมายได้โดยตรง ถึงแม้จะมีความล่าช้ากว่ารถสองแถวก็ตาม แต่รถสองแถวก็ต้องมีการตระเวนจอดรับส่งผู้โดยสารตลอดเส้นทาง ซึ่งผู้โดยสารไม่ค่อยชอบบริการดังกล่าว

2. ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงสูงขึ้นหลายระลอกมีผลทำให้ต้นทุนค่าใช้จ่ายของรถที่ใช้ น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงสูงขึ้น ในขณะที่รถสามล้อไม่ถูกกระทบเพราะไม่ต้องใช้น้ำมัน ทำให้ต้นทุน

รถสามล้อไม่เปลี่ยนแปลง จึงคงความได้เปรียบกว่ารถยนต์ชนิดอื่น ๆ ที่เป็นคู่แข่งในการบริการรับส่งคนโดยสาร

3. แรงงานผู้ขับขี่รถสามล้อเคยมีเป็นจำนวนมาก เนื่องจากในสมัยก่อนแรงงานทั้งเด็กหนุ่มและนักเรียนตลอดจนผู้ใหญ่ มักจะยึดอาชีพการขับขี่สามล้อเป็นงานสำรองหรือรอการเรียนต่อ จึงไม่ขาดแคลนกำลังคนที่เข้ามาประกอบอาชีพนี้

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการลดน้อยลงของประชากรสามล้อในยุคหลัง พ.ศ. 2520 เกิดขึ้นจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจมีการขยายตัว ธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเช่น โรงแรม ร้านค้า ร้านอาหาร และการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วได้ดึงดูดแรงงานที่มีอยู่อย่างเหลือเฟือให้เข้าสู่ระบบการทำงานอย่างถาวรมากขึ้น จึงทำให้เหลือผู้ขับขี่ที่อายุมาก พื้นฐานการศึกษาน้อย ขาดกำลังแรงงานคนรุ่นใหม่เข้ามาเสริมทดแทนทำให้จำนวนรถสามล้อลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อาทิเช่น อาชีพสามล้อเป็นอาชีพที่ไม่ได้รับการพัฒนา ค่านิยมของสังคมที่มองอาชีพคนถีบสามล้อว่าเป็นอาชีพที่ต่ำต้อย ขาดความมั่นคง และหลังปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา สถิติผู้ประกอบอาชีพสามล้อเสียชีวิตจากโรคเอดส์มีเป็นจำนวนมาก เพราะพื้นฐานการศึกษาน้อยก่อก่อประกับพฤติกรรมการดื่มเหล้าเมายาและพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยงมีส่วนสำคัญทำให้ปริมาณคนขับขี่สามล้อลดน้อยลงไปอย่างน่าตกใจ

นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของปริมาณรถสองแถวรับจ้าง (รถสี่ล้อ-รถแดง) และรถสามล้อเครื่องรวมกันไม่ต่ำกว่า 6,500 คัน จากสถิติสำนักงานขนส่งจังหวัดเชียงใหม่ ที่วังรับจ้างชวักไชว่ ทั่วเมืองเชียงใหม่ยิ่งทำให้ภาพของสามล้อลดน้อยลงเป็นอันมาก เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนรถที่วิ่งอยู่ตามท้องถนน รถสามล้อที่ยังคงเหลืออยู่มักจะมีรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มละ 4-5 คัน ตามหน้าตลาดสด คือ ตลาดต้นลำไย ตลาดวโรรส ตลาดสมเพชร ตลาดประตูเชียงใหม่และตลาดสันป่าข่อย เป็นต้น อีกทั้งความแออัดของถนนภายในตัวเมืองเชียงใหม่อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของรถยนต์ รถจักรยานยนต์ อันเนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจมีผลโดยตรงต่อการใช้ถนนของรถสามล้อและจักรยาน ทั้งนี้เพราะพื้นที่ของถนนถูกใช้เป็นที่จอดรถยนต์จนทำให้พื้นผิวถนนหดแคบลงการสัญจรโดยรถสามล้อจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก และผู้โดยสารที่จะใช้บริการเกิดความวิตกกังวลต่ออุบัติเหตุและอันตรายจากยานบนท้องถนนก็เป็นสาเหตุสำคัญต่อการเสื่อมความนิยมและความสะดวกสบายในการใช้บริการรถสามล้อก็ลดน้อยลงเป็นอันมากเมื่อเปรียบเทียบกับอดีตสมัยที่เมืองเชียงใหม่ยังมีรถยนต์บนท้องถนนเพียงจำนวนเบาบาง

เนื่องจากเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยโดยเฉพาะตัวเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเอก

ลักษณะของตนเองอันได้แก่ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานโบราณ กำแพงเมือง คูเมืองโบราณ โบราณสถาน และวัดวาอารามสำคัญต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการวางผังเมืองในอดีต ล้วนเป็นสิ่งจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมเยือนเชียงใหม่ในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเชียงใหม่ควรจะส่งเสริมการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ไปในตัวด้วย ซึ่งเรียกกันในเรื่อง "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์" นั่นเอง เพื่อเป็นการรักษาและป้องกันความชำรุดเสียหายของโบราณสถาน และที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้จากการท่องเที่ยวดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีกฎระเบียบเข้ามาดูแลควบคุมอย่างเหมาะสมและชาญฉลาด อยู่บนพื้นฐานของประโยชน์การใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น การอนุรักษ์วัตถุสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่ทรงคุณค่าในขณะที่ยังสามารถมีความสะดวกสบายในการใช้สอยอาคารให้มีความสุขสบายตามยุคสมัย เป็นต้น

การเดินทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเมืองเชียงใหม่ ยานพาหนะเป็นสิ่งที่จะต้องให้ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในการเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ นักท่องเที่ยวสามารถเดิน ขี่จักรยานใช้บริการรถสามล้อหรือการเดินทางรูปแบบอื่นที่เคยมีผู้เสนอ เช่น ล้อวู้ (เกวียน) หรือรถม้าแบบที่มีในจังหวัดลำปางได้ แต่ว่าในเมืองเชียงใหม่มีรถสามล้อให้บริการอยู่แล้ว รถสามล้อน่าจะเป็นรูปแบบพาหนะที่ให้บริการได้อย่างเหมาะสมและลงตัวที่สุด เราจึงควรจะใช้และส่งเสริมบริการของรถสามล้อรับจ้างแรงคน เพราะการบริการของรถสามล้อรับจ้างแรงคนจะไม่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ เช่น รถสามล้อจะไม่สร้างมลภาวะต่ออากาศ ไม่สร้างก๊าซพิษและเขม่าควันเหมือนรถยนต์ หรือแม้แต่เสียงก็ไม่ก่อให้เกิดเสียงดังอันเป็นการกระทบต่อนักท่องเที่ยวและผู้คนที่หลาย ขณะโดยสารตลอดเส้นทาง ไม่ส่งเสียงอึกที่กั้นเป็นการรบกวนต่อพระสงฆ์ในวัดวาอาราม หรือกิจกรรมของผู้อยู่อาศัยในสถานที่เก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ รถสามล้อมีน้ำหนักเบาจะไม่สร้างความสั่นสะเทือนหรือเสียหายต่อโบราณสถานซึ่งสร้างมานานและรากฐานไม่มั่นคง จะไม่ทำให้เกิดความชำรุดเสียหายแก่สิ่งก่อสร้างที่เก่าแก่ อีกทั้งการโดยสารโดยรถสามล้อรับจ้างแรงคนก็มีความสะดวกและปลอดภัยต่อผู้โดยสารและคนเดินถนนทั่วไป นักท่องเที่ยวสามารถชมความสวยงามของทัศนียภาพรอบสองข้างทางของถนนในตัวเมืองเชียงใหม่ได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นจึงเห็นว่าการให้บริการของสามล้อรับจ้างแรงคนจะเป็นพาหนะหลักที่จะสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในตัวเมืองเชียงใหม่ได้เป็นอย่างดี

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมและอนุรักษ์สามล้อแรงคนให้คงอยู่คู่เมืองเชียงใหม่ตลอดไป ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการใช้และการจัดหาบริการรถสามล้อเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงตั้งวัตถุประสงค์ได้ 3 ประการดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการใช้รถสามล้อของนักท่องเที่ยว และของชาวเมืองเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดหาบริการรถสามล้อให้แก่นักท่องเที่ยวของบริษัทนำเที่ยว กิจการให้เช่ารถสามล้อ และคนขับรถสามล้อ
3. ศึกษาถึงแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเมืองเชียงใหม่ให้มีการใช้สามล้อแรงคนเป็นพาหนะสำคัญในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ทำการศึกษถึงบทบาทของรถสามล้อรับจ้างแรงคนที่จะเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่ แรงจูงใจที่ก่อให้เกิดอุปสงค์ที่แท้จริงของการใช้บริการรถสามล้อของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ นักท่องเที่ยวชาวไทย และประชาชนในตัวเมืองเชียงใหม่และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ โดยการใช้แบบสอบถาม 200 ชุด แบ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 100 ชุด นักท่องเที่ยวชาวไทย 50 ชุด และประชาชนในตัวเมืองเชียงใหม่ 50 ชุด

ความจำเป็นที่จะศึกษาเพื่อหาอุปสงค์ของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวนมากกว่าคนเมือง เพราะเป็นกลุ่มสำคัญที่จะสร้างอุปสงค์อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นทิศทางของการท่องเที่ยวในอนาคตของเมืองเชียงใหม่ อุปสงค์ของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของอาชีพสามล้อในระยะยาว ในขณะที่การใช้บริการของคนไทยและชาวเมืองเชียงใหม่ยังคงช่วยเหลือเลี้ยงอาชีพสามล้อให้ดำรงอยู่ต่อไป โดยเฉพาะการให้บริการรับและส่งคนไปจ่ายตลาดที่อยู่ใกล้ ๆ บ้าน

นอกจากนี้ก็จะได้สัมภาษณ์ สอบถามภาคธุรกิจเอกชน และภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ที่จะมีส่วนสนับสนุนโดยตรงต่ออาชีพรถสามล้อ อาทิ บริษัทให้บริการนำเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแผนปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และสิ่งแวดล้อมของตัวเมืองเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงใหม่ จากข้อสรุปของการศึกษาเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2534

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับธุรกิจสามล้อรับจ้างแรงคนเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ตระหนักถึงความจำเป็นที่ภาคราชการและภาคธุรกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่จะต้องรับหาวิธีการและมาตรการที่จะอนุรักษ์สามล้อรับจ้างแรงคนมิให้สูญสิ้นไปจากเมืองเชียงใหม่
2. ให้ทราบถึงสภาพปัญหาที่ดำรงอยู่ของฝ่ายเกี่ยวข้องและความเป็นไปได้ที่จะส่งเสริมรถสามล้อรับจ้างแรงคนให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของเมืองเชียงใหม่ในอนาคต
3. เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเมืองเชียงใหม่ที่จะมีผลต่อการยกระดับรายได้จากการท่องเที่ยวตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตและฐานะความเป็นอยู่ของชาวเชียงใหม่ให้เป็นอย่างยั่งยืน